

SAM HARRIS

NADAJĄC SENS

Rozmowy
o świadomości,
moralności
i przyszłości

Nick Bostrom
David Chalmers
David Deutsch
Daniel Kahneman
David Krakauer
Glenn C. Loury
Thomas Metzinger
Robert Sapolsky
Anil Seth
Timothy Snyder
Max Tegmark

FILIA

O SAMIE HARRISIE I PODCAŚCIE MAKING SENSE

„Pośród szalejących kontrowersji dnia dzisiejszego Sam Harris odzywa się głosem uprzejmości i rozsądku”.

LAWRENCE WRIGHT, autor *Wyniosłych wieź*

„*Making Sense* wnosi do sztuki rozmowy siłę i cierpliwość namysłu. Sam Harris jest wzorem nie tylko tego, jak wyartykułować nawet najbardziej skomplikowane koncepcje, lecz także jak naprawdę słuchać koncepcji innych. To jest intelektualny jazz w najlepszym wydaniu”.

DOUGLAS RUSHKOFF, autor *Cyberii i Present Shock*

„*Making Sense* to jeden z najbardziej skłaniających do myślenia podcastów, na jakie się natknąłem. Sam Harris znakomicie wywiązuje się ze swojego zadania, jakim jest zgłębianie najważniejszych pytań naszych czasów – a nawet znajduje na nie odpowiedzi”.

SIDDHARTHA MUKHERJEE, autor *Cesarza wszech chorób* oraz *Genu. Ukrytej historii*

„Tego jednego podcastu nigdy nie przegapiam, a w dodatku ma on najbardziej adekwatny tytuł ze wszystkich. Czy ktoś lepiej niż Sam Harris potrafi nadawać sens rzeczywistości?”

BILL MAHER

„Swobodna i otwarta debata, w najlepszym sensie tego słowa [...]. Przewaga książki nad podcastem jest taka, że czytelnik może zatrzymać się nad wybranym fragmentem albo dowolnie wybierać wywiady do przeczytania. Do polecenia każdemu, kto chce spędzać czas w towarzystwie tęgich głów, które zmagają się nie ze sobą nawzajem, ale z pytaniami”.

„Kirkus Reviews”

„Sam Harris jest najodważniejszym intelektualnie człowiekiem, jakiego znam. Nie boi się mówić otwarcie tej prawdy, którą inni ze strachu przed modną policją myśli wołają głęboko pogrzebać. Jego czytanie, intelekt i elokwencja wydobywają z rozmówców to, co najlepsze; również z tych, którzy się z nim nie zgadzają”.

RICHARD DAWKINS, autor *Samolubnego genu*

„Harris wykazuje się umiejętnościami rozmówcy biegłego w sztuce konwersacji, potrafiącego rozwikłać skomplikowane idee i dotrzymać kroku ekspertom wywodzącym się z różnych środowisk i różnych dziedzin. [...] Tak powstał zbiór pobudzających, zniuansowanych i kompetentnych dyskusji zarówno o koncepcjach abstrakcyjnych (przyszłość ludzkości, natura rzeczywistości), jak i o gorących, medialnych tematach (ruch #MeToo)”.

„Publishers Weekly”

„Jeden z najinteligentniejszych i najbardziej pobudzających do myślenia programów, jakie istnieją, nie tylko w przestrzeni podcastowej. W bezprecedensowych czasach, w których żyjemy, głos Sama jest niezwykle potrzebny”.

IAN BREMMER, autor *Us vs. Them: The Failure of Globalism*

„Zrób sobie przysługę, poszerz horyzonty i posłuchaj podcastu *Making Sense*. Niezależnie od poglądów politycznych znajdziesz tam idee i punkty widzenia, których nigdy nie roz-

ważyłeś, w dziedzinach, na których się nie znasz, od neuronauki, poprzez informatykę, aż po kulturoznawstwo”.

ANNE APPLEBAUM, autorka *Gulagu*

„Nic dziwnego, że Sam przyciąga tak dużą publiczność. Jest myślicielem z własnymi poglądami, dlatego jego wywiady to zapewne jedne z najciekawszych rozmów, jakich będziecie mieli okazję posłuchać”.

PETER SINGER, autor *Wyzwolenia zwierząt*

„W takim kraju i w takim czasie, kiedy dyskurs publiczny zdaje się stracił wszelką zdolność niuansowania i rozsądek, *Making Sense* służy celowi głębokiemu i ważnemu: pozwala ludziom rozmawiać o palących problemach uważnie, ale ekscytująco, dla wspólnej korzyści nas wszystkich. Sam Harris, zawsze błyskotliwy, jest narodowym skarbem”.

NICHOLAS CHRISTAKIS, współautor *W sieci. Jak sieci społeczne kształtują nasze życie*

„Namiętnym słuchaczem podcastu Sama jestem od początku. Każdy odcinek nauczył mnie czegoś nowego o życiu, kulturze, polityce, religii, historii, a zwłaszcza ludzkim umyśle. Sam jest głosem oświecenia i racjonalności w świecie, który akurat tego potrzebuje, może bardziej niż kiedykolwiek wcześniej, zwłaszcza jeśli mamy przetrwać, a nawet prosperować, pomimo wspólnych ludzkich słabości”.

NEIL DEGRASSE TYSON, astrofizyk, Amerykańskie Muzeum Historii Naturalnej

„Nawet w niezobowiązującej rozmowie Sam wykazuje się inteligencją, wykształceniem, uczciwością, namysłem i odwagą. On po prostu nie pasuje do internetu”.

RICKY GERVAIS

„Sam Harris jest geniuszem, a jego podcast zgłębia wiele doniosłych kwestii naszych czasów. [...] Sam jest głosem rozsądku i nauki w epoce, w której potrzeba obu tych rzeczy bardziej niż kiedykolwiek wcześniej. Podcast *Making Sense* w zasadzie zapoczątkował moją kampanię prezydencką”.

ANDREW YANG

„Niewiele jest takich podcastów, których nie mogę przegapić, ale *Making Sense* widnieje na szczycie tej krótkiej listy. Sam Harris z różnorodnymi, fascynującymi gośćmi rozpala światło, ale nie podgrzewa emocji. Ani nie wyważa otwartych drzwi, ani bezsensownie ich nie zatrząskuje. Ani jeden odcinek nie zostawił mnie bez nowej wiedzy czy krótkiej pauzy na prawdziwy namysł”.

STEPHEN FRY

„Sam Harris jest fantastyczny w tym, co robi: błyskotliwy, sceptyczny w najlepszym znaczeniu tego słowa, pełen ciekawości i otwartości. Świetnie zadaje pytania, bardzo ożywiający dyskurs publiczny i podnoszący jego wartość”.

CASS SUNSTEIN, współautor *Impulsu*

„Sondujące pytania i własne, przemyślane poglądy wyróżniają Sama Harrisa spośród licznych prowadzących”.

JARED DIAMOND, autor *Strzelb, zarazków i stali*

„Nie ma drugiego takiego podcastu, który choć zbliżyłby się do intelektualnego rygoru i otwartości światopoglądowej *Making Sense* Sama Harrisa. Jest to regularna dawka przytomnego, cierpliwego rozumu i dialogu. W świecie plemienności Sam ceni indywidualny, dociekliwy umysł. Ma niezłe jaja, że szczerze mówi o tym, o czym wielu milczy”.

ANDREW SULLIVAN, autor *The Conservative Soul*

„Sam Harris jest prawdziwym intelektualistą publicznym: prowadzi głębokie rozważania o bardzo szerokim zakresie, nieustraszenie zajmując się kontrowersyjnymi tematami i niepopularnymi stanowiskami. Nie muszę się z nim zgadzać, żeby się od niego uczyć – a po przesłuchaniu programu zawsze mam nowe obserwacje i nowe pytania”.

ADAM GRANT, autor *Buntowników* oraz *Dawaj i bierz*, gospodarz podcastu TED *WorkLife*

„Ten podcast nosi doskonały tytuł. Sam nadaje sens najważniejszym, najtrudniejszym i często kontrowersyjnym tematom dzięki dogłębnemu przygotowaniu, bystrym pytaniom i intelektualnej odwadze. Proszę o więcej!”

ANDREW MCAFEE, autor *Więcej za mniej* i współautor *Drugiego wieku maszyny*

„Sam dał nam jeden z najświetniejszych podcastów w świecie klarownego myślenia. Dzięki temu, że jest obecny w eterze, jesteśmy lepiej przygotowani, by mierzyć się z niebezpieczeństwami i niepewnościami życia. Zdecydowanie prowadzi w tej kategorii, w której panuje duża konkurencja. Goszczenie u Sama było ważnym wydarzeniem w mojej karierze”.

DERREN BROWN, autor *Sztuczek umysłu*

„Wśród wszystkich dostępnych podcastów tym jednym, którego nikt nie może przegapić, jest *Making Sense*. Każdy odcinek pobudza do myślenia. W epoce, w której się wydaje, że każdy stracił rozum, pozostało jedno z niewielu miejsc, gdzie rozumowi nic nie grozi”.

DOUGLAS MURRAY, autor *Przedziwnej śmierci Europy* i *Szaleństwa tłumów*

„W krajobrazie medialnym istnieją nieliczne, cenne miejsca, w których mogą odbywać się trudne, intelektualnie rygorystyczne i kulturalne rozmowy o znacznej długości, a przy tym bez programu politycznego. Sam Harris stworzył wzór takiej inspirującej wymiany myśli, a *Making Sense* to skarbiec dyskusji z wieloma najbardziej frapującymi i fascynującymi umysłami naszej epoki”.

THOMAS CHATTERTON WILLIAMS, publicysta „The Atlantic”,
autor *Self-Portrait in Black and White*

„*Making Sense* to jest stacja, na której umysł może uzupełnić paliwo. Odwiedzam ją regularnie. Jako prowadzący Sam jest zarówno rygorystyczny, jak i szczodry. W jego programie nie ma miejsca na tanie chwytły i plemienne przepychanki, charakterystyczne dla dużej części podcastów. *Making Sense* to radosna zabawa umysłu, pozbawiona stronniczego kretynizmu, który oszpeca obecnie nasz dyskurs”.

GRAEME WOOD, dziennikarz „The Atlantic”, autor *The Way of the Strangers: Encounters with the Islamic State*

„W gwałtownie rozszerzającym się wszechświecie podcastów *Making Sense* Sama Harrisa stanowi ustabilizowaną już galaktykę genialnych umysłów, orbitujących wokół przebiegłej, lecz świetlistej inteligencji Sama. Często spóźniam się do pracy, bo zaczynam słuchać odcinka podczas golenia i nie mogę się zmusić do wciśnięcia pauzy”.

NIALL FERGUSON, autor *Potęgi pieniądza*

**SAM
HARRIS
NADAJĄC
SENS**

Nick Bostrom
David Chalmers
David Deutsch
Daniel Kahneman
David Krakauer
Glenn C. Loury
Thomas Metzinger
Robert Sapolsky
Anil Seth
Timothy Snyder
Max Tegmark

Rozmowy
o świadomości,
moralności
i przyszłości

Przełożyła Aleksandra Paszkowska

FILIA

Mojej matce

SPIS TREŚCI

Przedmowa.....	9
<i>Światło umyśłu</i> . Rozmowa z Davidem Chalmersem	13
<i>Poszukiwanie drogi</i> . Rozmowa z Davidem Deutschem.....	49
<i>Świadomość a „ja”</i> . Rozmowa z Anilem Sethem	127
<i>Natura świadomości</i> . Rozmowa z Thomasem Metzingerem	203
<i>Droga do tyranii</i> . Rozmowa z Timothyem Snyderem.....	241
<i>Czym jest rasizm?</i> Rozmowa z Glennem C. Lourym.....	275
<i>Biologia dobra i zła</i> . Rozmowa z Robertem Sapolskym.....	325
<i>Mapa nieporozumień</i> . Rozmowa z Danielem Kahnemanem	361
<i>Czy zniszczymy przyszłość?</i> Rozmowa z Nickiem Bostromem	403
<i>Złożoność i głupota</i> . Rozmowa z Davidem Krakauerem.....	445
<i>Nasza przyszłość</i> . Rozmowa z Maksem Tegmarkiem	485
Podziękowania.....	553
Biogramy rozmówców	555
O autorze.....	560
Do przeczytania.....	561

PRZEDMOWA

Żyjemy w nowym złotym wieku debaty publicznej.

Miliony z nas niedawno odkryły, że znaczną część dnia – dojazd do pracy, godzinę na siłowni, wieczność spędzoną na progu snu – mogą wypełnić podcasty i pokrewne im media. Coraz częściej zastępujemy własny głos w głowie głosami innych – których opinie, czy przemyślane, czy nie, wpływają na nasze. Jestem przekonany, że w zasadzie jest to zjawisko pozytywne. W każdej chwili walczyliśmy o przetrwanie ogromnej cywilizacji wysokotechnologicznej, a mimo to jedyną dostępną nam metodą dokonywania intelektualnego i moralnego postępu pozostaje rozmowa.

Podcasty na dobre zaczęły powstawać w 2004 roku. Tak się składa, że w tym samym roku ukazała się moja pierwsza książka. Gdyby ktoś mi wtedy powiedział, że ostatecznie będę poświęcał większość czasu na produkcję podcastu, a nie na pisanie, odparłbym: „A co to jest podcast?”. Gdyby wówczas osoba ta opisała nowe medium – mniej lub bardziej trafnie – jako „radio na żądanie”, skłonny byłbym założyć się o los gatunku ludzkiego, że myli się ona co do mnie. Książki chciałem pisać, odkąd pamiętam. W żadnym momencie życia nie poświęciłem

nawet dwóch oddechów, by zastanowić się, czy podobałaby mi się praca w radiu.

A jednak w ostatnich latach tworzenie podcastu *Making Sense* pochłania większość moich zawodowych sił. Powód jest żenująco prosty: kolejnym odcinkiem dotrę w ciągu czterdziestu ośmiu godzin do większej liczby ludzi niż wszystkimi swoimi książkami przez dekadę. A rezultaty są natychmiastowe: zamiast czekać rok na wydanie książki, mogę wypuścić rozmowę, gdy tylko będzie skończona.

Tak naprawdę porównanie do radia może być mylące. Z zewnątrz może trudno dostrzec różnicę pomiędzy audycją radiową, na którą w programie wyznaczono konkretną, pełną godzinę, a odcinkiem podcastu, który akurat zbliża się ku końcowi po pięćdziesięciu dziewięciu minutach. Różnicę tę jednak da się odczuć w każdej chwili pracy. Presja czasu zmienia wszystko – dostrzeże to każdy, kto kiedyś obejrzał telewizyjną debatę. Gotowość do wysondowania powiązanych tematów, cofnięcia się w wypowiedzi, wypróbowania pomysłów tylko po to, by je odrzucić, narażenia się na krytykę bez pewności, jak się na nią zareaguje, a kiedy pojawi się spór, dania rozmówcy swobody jak najlepszego uargumentowania swoich poglądów – taki duch dialogu pojawia się tylko wtedy, gdy groźby, że ktoś nam przerwie, nie potęguje jeszcze tykanie zegara. Kiedy kierują nami prawdziwa ciekawość oraz zasada życzliwości, każdy ludzki problem można rozwiązać. Natomiast w innej atmosferze już sama rozmowa okazuje się niemożliwa.

Podcasty to jedyne medium, które umożliwia prawdziwie naturalną, swobodną rozmowę. Nie jest to przypadek, że dziś właśnie tam naukowcy i naukowczynie, dziennikarki i dziennikarze czy intelektualści i intelektualistki myślą na głos. Jednak siła medium jest również jego główną słabością, gdyż rozmowie brakuje precyzji tekstu pisanego. A słuchacze mogą nie wychwycić subtelnych sensów,

dla których przyswojenia czytelnicy naturalnie przerwaliby lekturę. W porównaniu z klarownością i dostępnością książek nawet najciekawsze podcasty mogą sprawiać wrażenie zmarnowanej szansy.

Do tego zbioru wybrałem niektóre ze swoich ulubionych rozmów z *Making Sense* i opracowałem je do druku. W tym celu poprosiłem gości, by wyczelowali swoje wypowiedzi, a ja tak samo postąpiłem ze swoimi. Powstały teksty, które toczą się zgodnie z porządkiem pierwotnej rozmowy, ale zawierają drobne poprawki i wyjaśnienia. Teraz można zakładać, że każda ze stron wyraziła dokładnie to, co naprawdę miała na myśli.

Od 2014 roku wypuściłem ponad dwieście odcinków podcastu *Making Sense*, obecnie powstaje średnio jeden tygodniowo. Ten zbiór przedstawia trzynaście ulubionych rozmów z jedenastoma gośćmi. Rozmawiają ze mną: David Chalmers, David Deutsch, Anil Seth, Thomas Metzinger, Timothy Snyder, Glenn Loury, Robert Sapolsky, Daniel Kahneman, Nick Bostrom, David Krakauer i Max Tegmark. Choć książka obejmuje różnorodną problematykę – świadomość, podstawy wiedzy, etykę, sztuczną inteligencję, politykę, fizykę, podejmowanie decyzji, rasizm, przemoc, zagrożenia dla ludzkości – mocno wybrzmiewają pytania o naturę umysłu i o to, jak umysły takie jak nasze mogą najlepiej tworzyć świat, w którym warto żyć. Jak wiedzą słuchacze i słuchaczki *Making Sense*, to są moje główne zainteresowania i często do nich wracam.

Od dawna wierzę w ostateczną jedność wiedzy, a zatem uważam, że granice pomiędzy tradycyjnymi dyscyplinami należy w zasadzie ignorować. W tym momencie o rzeczywistości wiemy chociaż tyle, że nie podlega ona uniwersyteckim wydziałom. Sądzę też, że większość zła na świecie – wszelkich zbędnych nieszczęść, które sobie nawzajem wyrządzamy – jest wytworem nie czynów złych ludzi, ale czynów dobrych ludzi powodowanych

złymi ideami. Zasady te razem wzięte wskazują na to, że trudno nawet powiedzieć, jak wielkiego postępu moralnego można by dokonać dzięki zniesieniu przeszkód w trzeźwym myśleniu na dowolny interesujący nas temat.

Na przykład gdy piszę te słowa, świat wciąż stara się zrozumieć powagę pandemii COVID-19, która obecnie rozprzestrzeniła się na 177 krajów. W umysłach milionów ludzi przekonania polityczne, filozoficzne, religijne i gospodarcze rywalizują obecnie z podstawowymi zasadami epidemiologii, z których część odpowiada za stworzenie i egzekwowanie obostrzeń dotyczących życia miliardów. Wciąż nie ma konsensusu, jak społeczeństwa powinny zareagować na kryzys, a różne frakcje utworzyły się w oparciu o zupełnie odmienne wizje ziemskiej rzeczywistości. Czy niebezpieczeństwo choroby zostało wyolbrzymione dla politycznych korzyści? Czy zmuszanie firm do zamknięcia, a ludzi do pozostania w domu w celu spowolnienia zakażeń jest nieetyczne? Czy władze mają obowiązek zapewnić obywatelom darmową opiekę zdrowotną? Czy należy ganić Chińczyków za jedzenie nietoperzy, czy byłaby to oznaka rasizmu? Gdzie leży granica między przekorą myślenia a śmiertelną dezinformacją? Gdziekolwiek się spojrzy, człowiek widzi ruiny chybionego poznania – a od złych idei umierają ludzie.

Dziś można wybierać spośród miliona podcastów. Wiele z nich daje wyraz ogólnej kłótności naszej doby – mój własny podcast również nie jest na to całkiem odporny. Odtrutką na złe rozmowy zawsze są rozmowy lepsze. W tym tomie przedstawiam jedno z bardziej satysfakcjonujących dyskusji, jakie kiedykolwiek przeprowadziłem.

Przyjemnej lektury...

SAM HARRIS

Los Angeles, 6 maja 2020 roku

Światło umysłu

ROZMOWA Z DAVIDEM CHALMERSEM

Pojmowanie świadomości od dawna należy do moich zasadniczych zainteresowań. Ze względu na rolę, jaką David Chalmers odegrał w rozbudzeniu tego zainteresowania, to z nim chcę rozpocząć tę książkę. Filozof pracuje na Uniwersytecie Nowojorskim, gdzie współkieruje Ośrodkiem Umysłu, Mózgu i Świadomości, oraz na Australijskim Uniwersytecie Narodowym.

Większość czasu poświęcamy na dyskusję o naturze świadomości i o przyczynach, dla których tak trudno uchwycić ją naukowo. Wychodzimy od zaproponowanego przez Chalmersa pojęcia „trudnego problemu świadomości”, który od wczesnych lat 90. rzutuje na każdą debatę na ten temat. Mówimy też o sztucznej inteligencji, możliwości, że wszechświat jest symulacją, oraz innych fascynujących zagadnieniach. Niektóre mogą wydać się niemożliwie odległe od problemów życia codziennego. Przestrzegam jednak, żeby nie dać się zwieść. Wszystkie te tematy zyskują coraz większą aktualność, w miarę jak tworzymy wynalazki, które – niezależnie od tego, czy faktycznie są świadome, czy nie – będą nam się wydawały świadome. Kiedy zmierzmy się z perspektywą poszerzania własnych umysłów przez bezpośrednią integrację urządzeń z mózganiami, filozoficzne zagadki staną się kwestiami o znaczeniu bezpośrednio osobistym i etycznym.

HARRIS: Odegrałeś ważną rolę w moim życiu intelektualnym. Pojechałem na jedną z pierwszych konferencji o świadomości, tych, które odbywają się co dwa lata na Uniwersytecie Arizony w Tucson. Rzuciłem studia i można chyba powiedzieć, że szukałem jakiejś życiowej drogi. Zainteresowałem się dyskusjami o filozofii umysłu – najpierw z powodu sporu Daniela Dennetta z Johnem Searlem. Potem zobaczyłem ogłoszenie o konferencji w Tucson – zapewne na łamach „Journal of Consciousness Studies” – i po prostu tam się zjawiłem.

Bardzo dobrze pamiętam twoje wystąpienie. Dzięki temu, jak wyartykułowałeś trudny problem świadomości, zachciało mi się uprawiać filozofię. A to doprowadziło mnie do pragnienia naukowej wiedzy i na powrót posłało do wieży z kości słoniowej. Doktorat w dziedzinie neuronauki i w ogóle moje ciągłe zainteresowanie tą kwestią zawdzięczam częściowo rozmowie, którą ty rozpoczęłeś w Tucson ponad dwadzieścia lat temu.

CHALMERS: Miło mi to słyszeć. To pewnie była konferencja w '96. Dennett na niej był.

HARRIS: A oprócz niego między innymi Roger Penrose czy Francisco Varela. To było fascynujące przeżycie.

CHALMERS: Poprzednią konferencję, w 1994 roku, ludzie przezwali Woodstockiem Świadomości. Pierwsza próba kapeli. To było szaleństwo, niezła zabawa, a większość z tych osób spotkałem pierwszy raz w życiu.

HARRIS: Nie umiem ocenić, na ile ludziom znany jest problem świadomości, bo sam siedzę w nim już od kilkudziesięciu lat. Zawsze zaskakuje mnie, jak trudno innym zrozumieć, dlaczego świadomość stanowi dla nauki szczególne wyzwanie. Zacznijmy więc od początku. Co dla ciebie oznacza „świadomość” i jak odróżniłbyś ją od pojęć, z którymi często jest ona utożsamiana, na

przykład „samoświadomość”, „uwaga”, „myślenie”, „zachowanie” i tak dalej?

CHALMERS: Niezwykle trudno jest zdefiniować świadomość. Zacząłbym od stwierdzenia, że jest ona subiektywnym doznaniem świata przez umysł. Chodzi zasadniczo o to, jakie to odczucie, kiedy się myśli, postrzega i ocenia z perspektywy pierwszoosobowej.

Kiedy spoglądam przez okno, widzę drzewa, trawę, staw i tak dalej. I rozpętuje się wir przetwarzania informacji: fotony docierają do siatkówki, ona wysyła sygnał po nerwie wzrokowym do mózgu – to się dzieje na poziomie funkcjonowania i zachowania. Ale poza tym istnieje też coś, co jest odczuwane z pierwszoosobowego punktu widzenia. Jakieś doznanie kolorystyczne, jakaś zieloność zieleni, odbicie w stawie; film, który mi się wyświetla w głowie. I właśnie istotowym problemem świadomości – przynajmniej dla mnie – jest ten aspekt subiektywny. Możemy go odróżnić od kwestii zachowania czy funkcjonowania. Ludzie czasem używają słowa „świadomość” na przykład tylko na oznaczenie tego, że jestem przytomny i responsywny. To jest prosta sprawa, do ujęcia w kategoriach behawioralnych. Tego typu zagadnienia świadomości nazywam problemami łatwymi: jak się zachowujemy, jak reagujemy, jak funkcjonujemy. Natomiast to, jak ona jest przeżywana w pierwszej osobie, to jest właśnie trudny problem świadomości.

HARRIS: Tego problemu dotyczyła inna ważna wypowiedź, która – zakładam – ukształtowała też ciebie: napisany w 1974 roku esej Thomasa Nagela *Jak to jest być nietoperzem?*¹. Tam Na-

¹ Bibliografia wspomnianych w rozmowach tekstów, które ukazały się w języku polskim, została podana na końcu książki. Przypisy pochodzą od tłumaczki, o ile nie zaznaczono inaczej.

„Sam Harris jest najodważniejszym intelektualnie człowiekiem, jakiego znam. Nie boi się mówić otwarcie tej prawdy, którą inni ze strachu przed modną policją myśli wolą głęboko pogrzebać. Jego oczytanie, intelekt i elokwencja wydobywają z rozmówców to, co najlepsze; również z tych, którzy się z nim nie zgadzają”.

– **Richard Dawkins, autor *Samolubnego genu***

„Swobodna i otwarta debata, w najlepszym sensie tego słowa [...]. Do polecenia każdemu, kto chce spędzać czas z inteligentnymi umysłami, które zmagają się nie ze sobą nawzajem, ale z pytaniami”.

– **„Kirkus Reviews”**

Książka obejmuje kilkanaście najlepszych rozmów z podcastu *Making Sense*, z gośćmi takimi jak **Daniel Kahneman, Timothy Snyder, Nick Bostrom** czy **Glenn Loury**. Zakres tematów jest bardzo szeroki: od natury świadomości i wolnej woli, przez politykę i ekstremizm, aż po etykę w życiu codziennym. Nadając sens tym zjawiskom, rozmówcy pokazują, jak można się odnaleźć w nowoczesnym świecie.

Sam Harris – neuronaukowiec, filozof, autor bestsellerów
– w swoim podcaście *Making Sense* zajmuje się najważniejszymi problemami dotyczącymi ludzkiego umysłu, społeczeństw i bieżących wydarzeń.
Ponad milion słuchaczy każdego odcinka świadczy o tym, że dyskusje poruszają czułą strunę.

DLA HARRISA SZCZERA ROZMOWA, NIEZALEŻNIE JAK TRUDNA CZY KONTROWERSYJNA, POZOSTAJE JEDYNĄ DOSTĘPNĄ ŚCIEŻKĄ POSTĘPU INTELEKTUALNEGO I MORALNEGO.

wydawnictwofilia.pl

FILIA

NA FAKTACH

cena 79,90 zł

ISBN 978-83-8357-044-0

9 788383 570440